

Národní politika BOZP

Obsah

ÚVOD	2
I. VÝZNAM, SOUČASNÝ STAV A TRENDY VÝVOJE V OBLASTI BOZP V ČR	3
II. ZÁKLADNÍ PRIORITY A CÍLE NÁRODNÍ POLITIKY BOZP	4
1. Priorita č. 1 – Prevence pracovních rizik	4
2. Priorita č. 2 – Ochrana specifických skupin osob	6
3. Priorita č. 3 – Zmírnění případně eliminace následků poškození zdraví z práce	8
4. Priorita č. 4 – Výchova a vzdělávání pro oblast BOZ a BOZP	9
5. Priorita č. 5 – Výzkum a vývoj	10
6. Priorita č. 6 – Informace a poradenství	11
7. Priorita č. 7 – Osvěta a propagace	12
8. Priorita č. 8 – Činnost kontrolních orgánů státní správy	13
9. Priorita č. 9 – Spolupráce orgánů, institucí, sociálních partnerů a odborné veřejnosti	15
10. Priorita č. 10 – Zahraniční a mezinárodní spolupráce	16
III. NÁSTROJE K UPLATŇOVÁNÍ A PROSAZOVÁNÍ NÁRODNÍ POLITIKY BOZP	17
IV. MONITORING IMPLEMENTACE NÁRODNÍ POLITIKY BOZP	19
Příloha č. 1 – SWOT analýza	19
Příloha č. 2 – Pracovní úrazy a nemoci z povolání	21

ÚVOD

Bezpečnost a ochrana zdraví při práci (dále jen „BOZP“) představuje soubor opatření, zásad, principů, postojů, chování a aktivit, které pomáhají eliminovat nepříznivé důsledky výkonu práce. BOZP není tvořena pouze dvěma základními částmi vyplývajícími z jejího názvu, tj. bezpečností práce (technická, organizační a výchovná opatření) a ochranou zdraví při práci (hygienické požadavky na pracoviště a pracovní prostředí, rizikové faktory pracovních podmínek, zranitelnost a zdravotní omezení pracovníků atd.), ale celou řadou dalších, rozsahem drobnějších, avšak neopomenutelných oblastí, které tvoří tzv. sociální ochranu. Jedná se např. o vztahy na pracovištích, estetickou úpravu pracovišť, vliv výkonu práce na soukromý život zaměstnanců a další. Jedná se také o vazby na další oblasti bezpečnosti jako například požární ochranu, ochranu osob, životní prostředí aj.

Nepříznivé důsledky jsou pracovní úrazy, nemoci a úmrtí, které mají kromě osobních tragédií za následek vysoké ekonomické náklady pro jednotlivce, zaměstnavatele i celou společnost. K následným negativním dopadům může patřit nákladný předčasný odchod do některé z forem důchodu, ztráta kvalifikovaného personálu, absentérství i „prezentérství“, kdy zaměstnanci chodí navzdory nemoci do práce, což zvyšuje pravděpodobnost chyb a nehod a zvýšení nákladů na zdravotní péči, pojistné a dávkové systémy ve smyslu sociálních dávek, nemocenských dávek, dále pak náhrady při odškodnění. Evropská agentura pro BOZP (EU-OSHA) odhaduje, že celkové ekonomické ztráty způsobené úrazy a nemocemi z povolání v EU dosahují 3,3 % HDP.

Předkládaná Národní politika BOZP nahradí a naváže na dosud platný dokument, který byl schválen Vládou České republiky usnesením č. 920 ze dne 27. července 2008. Národní politika BOZP je podkladem pro vytvoření systémového přístupu k problematice BOZP. Součástí materiálu je SWOT analýza, která ukazuje silné a slabé stránky systému BOZP (příloha č. 1), trendy v oblasti pracovní úrazovosti a nemocí z povolání (příloha č. 2), návrhy a doporučení dotčených resortů, kontrolních orgánů, sociálních partnerů a odborné veřejnosti. Předmětem Národní politiky BOZP je celkově reflektovat změny v pracovním prostředí, vznik nových oborů, forem zaměstnání a nových pracovních rizik, stejně tak jako nutnost reagovat na neočekávané krizové jevy.

Hlavními strategickými cíli Národní politiky BOZP pro následující období jsou zejména:

- zabránit vysokým celospolečenským a hospodářským ztrátám způsobeným pracovními úrazy a nemocemi z povolání;
- zajistit zaměstnancům uspokojivé bezpečné a zdraví neohrožující pracovní podmínky, zvyšovat kulturu práce a přispívat tak ke zvýšení pracovní schopnosti každého pracovníka.
- posílit konkurenceschopnost, produktivitu a zvýšení ekonomické výkonnosti zlepšováním podmínek práce a motivací zaměstnavatelů a zaměstnanců k podpoře hospodářského růstu a zaměstnanosti.

Strategické cíle se dále promítají v nastavených základních prioritách a cílech Národní politiky BOZP, které jsou popsány dalším textem. Jejich naplňování se následně realizuje prostřednictvím Národního akčního plánu BOZP, který v rámci své činnosti

zpracovává v podobě konkrétních úkolů Rada vlády pro BOZP, stálý poradní orgán Vlády České republiky.

I. VÝZNAM, SOUČASNÝ STAV A TRENDY VÝVOJE V OBLASTI BOZP V ČR

Podpora BOZP, ochrana zaměstnanců a ostatních osob vykonávajících samostatně výdělečnou činnost, jakož i těch, kteří mohou být touto činností nepříznivě ovlivněni, a také ochrana životního prostředí před nepříznivými dopady pracovních činností, jsou důležitou součástí sociální politiky státu a na globální úrovni jsou zahrnuty do Cílů udržitelného rozvoje OSN, které se integrálně promítají do politik Evropské unie i České republiky.

Veřejný zájem státu v oblasti BOZP se týká především zabezpečení protiúrazové prevence, předcházení vzniku nemocí z povolání a dalších onemocnění souvisejících s prací, a na současné vytvoření co nejvyšší výkonnosti ekonomiky a vysoké kultury podnikání. Jedná se tak nejen o sociální, ale i o ekonomický zájem státu, ať už je spojen se snižováním významných hospodářských ztrát spojených s pracovní neschopností a s dalšími souvisejícími léčebnými a ostatními náklady, nebo s vytvořením rovného tržního prostředí, které umožní vyloučit jakékoliv zvýhodňování podnikatelských subjektů založené na snižování stanovených sociálních standardů nebo zhoršování pracovních podmínek. Pandemie COVID-19 a další katastrofy také ukázaly, jak zásadní je BOZP nejen pro ochranu zdraví pracovníků, ale i pro fungování naší společnosti a kontinuitu kritických hospodářských a sociálních činností. Nejde zde však jen o odstraňování nebezpečí nebo snižování rizika vzniku úrazů, úmrtí a nemocí vznikajících v souvislosti s prací, ale také o podporu pozitivního vývoje těch faktorů v pracovním prostředí, které zvyšují sociální, duševní a tělesnou pohodu pracovníků a společnosti jako celku.

Jsou každoročně evidovány 2 klíčové ukazatele v daném směru, a to počet pracovních úrazů a počet hlášených nemocí z povolání. U počtu pracovních úrazů je vidět mírný pokles. Co se týče počtu hlášených nemocí z povolání, je možné zde identifikovat zřejmý nárůst. Bližší informace ohledně statistik počtu pracovních úrazů a hlášených nemocí z povolání jsou součástí přílohy tohoto dokumentu. Náklady a ztráty vyvolané pracovními úrazy a nemocemi z povolání představují nejen výdaje a ztráty vyvolané těmito událostmi v době jejich vzniku, ale i výdaje a náklady nebo ztráty, které v jejich důsledku budou vznikat i v dalších obdobích (výplaty náhrad škod po skončení pracovní neschopnosti, výplaty invalidních, vdovských/vdoveckých a sirotčích důchodů, poskytování úhrad zdravotní péče, případné ztráty na výdělků postižených, v budoucnu nerealizovaný hrubý domácí produkt atd.). Průměrné ztráty takto vyčíslené v ČR se jako suma pohybují kolem 30 milionů Kč na jeden smrtelný úraz.

II. ZÁKLADNÍ PRIORITY A CÍLE NÁRODNÍ POLITIKY BOZP

1. Priorita č. 1 – Prevence pracovních rizik

Základním předpokladem účinné prevence je maximální zainteresovanost všech subjektů v pracovním procesu. Určující je regulační a výkonná úloha státu, motivace a ekonomická stimulace zaměstnavatelů, osob samostatně výdělečně činných a zaměstnanců. Důležitým předpokladem je odpovídající a standardizovaná kvalita personálního zajištění v jednotlivých oblastech BOZP a potřebné finanční zdroje pro její zajištění, udržitelnost a rovněž podporu preventivních opatření. Významným přínosem pro oblast prevence pracovních rizik je praktické uplatňování poznatků výzkumu a vývoje zejména v oblasti ergonomie, prevence stresu, násilí na pracovišti, digitalizace a vlivu využívání nových technologií.

1.1 Vyhledávání, hodnocení a řízení pracovních rizik

Základním nástrojem prevence v oblasti BOZP je proces komplexního hodnocení rizik, zejména jejich vyhledávání, správná identifikace, kvantifikace, ve smyslu zhodnocení působení na zdraví, včetně důsledného systémového řízení existujících a nových rizik. K celkovému zlepšení prevence je především třeba motivovat zaměstnavatele, osoby samostatně výdělečně činné a zaměstnance. Prvořadá je integrace problematiky BOZP do podnikového systému řízení, zejména v malých a středních podnicích, uplatnění úlohy zástupců zaměstnanců při řešení otázek BOZP na pracovišti, technická pomoc a zajištění přístupu všech subjektů k informacím, odbornému poradenství a vzdělávání.

Cíl 1.1

Zlepšovat úroveň prevence pracovních rizik. K dosažení tohoto cíle je potřeba:

- zajištění včasného a kvalitního vyhledávání, hodnocení a řízení pracovních rizik;
- poskytování technické pomoci zejména malým a středním podnikům dostupností technických norem, vydávání manuálů BOZP a návodů správné praxe;
- zpřístupnění informací, odborného poradenství a vzdělávání zaměstnavatelům, zaměstnancům a ostatním subjektům v oblasti BOZP, včetně procesu vyhledávání a kvantifikace jednotlivých škodlivých faktorů pracovního prostředí v rámci kategorizace prací s následným nastavením preventivních opatření k ochraně zdraví zaměstnanců;
- kontrolní činnost povinností zaměstnavatelů pravidelně zjišťovat výskyt a míru jednotlivých rizikových a škodlivých faktorů pracovního prostředí a pracovních podmínek;
- vyhledávání nových možných rizik a škodlivých faktorů pracovního prostředí v návaznosti na technologický a chemický pokrok;
- realizace cílených výzkumných projektů a využití jejich výstupů v praxi;
- pořádání preventivních programů určených pro zaměstnavatele a zaměstnance.

1.2 Pracovnílékařské služby

Pracovnílékařské služby se zabývají vlivem práce, pracovního prostředí a pracovních podmínek na zdraví pracovníků. Jsou zaměřeny i na prevenci, posuzování

a posudkové aspekty nemocí způsobených nebo zhoršovaných prací a na dohled nad dodržováním zdravotně přijatelných pracovních podmínek. Pracovní lékař se specializuje na prevenci a ochranu zdraví při práci, jehož odborná způsobilost vychází ze znalosti jak klinické medicíny, tak hodnocení rizik souvisejících z prací. Posuzuje zdravotní způsobilost k práci, podílí se na hodnocení rizik, zajišťování ochranných preventivních služeb a na konzultaci a poradenství.

Pracovnělékařská služba přispívá rovněž k udržení, případně zlepšení zdravotní způsobilosti zaměstnance k práci vzhledem k důrazu na uplatnění principů podpory zdraví. Plnění uvedených cílů podporuje stabilizaci zdravotního stavu zaměstnanců a tím i snížení nákladů potřebných k léčení mnohdy zbytečně vzniklých škod na zdraví souvisejících s prací. Úzkým místem je rozsah a kvalita poskytované služby.

Lékař s odbornou kvalifikací v oblasti pracovní lékařství je schopen se cíleně zaměřit na prevenci rizik a včasnou diagnostiku počínajících zdravotních postižení dříve, než dojde k rozvoji plně vyvinuté nemoci z povolání.

Cíl 1.2

Zabezpečit kvalitní poskytování pracovnělékařských služeb. K dosažení tohoto cíle je potřeba:

- zajistit dostatečný počet kvalitních a odborně kvalifikovaných poskytovatelů pracovnělékařských služeb, zajistit jejich dostupnost a pokrytí napříč ČR, kontrolovat kvalitu poskytované služby;
- zahájit odbornou diskusi možnosti návratu oboru pracovní lékařství mezi základní obory specializačního vzdělávání lékařů, včetně jejich dalšího celoživotního vzdělávání.

1.3 Multidisciplinární služby v prevenci rizik

Cílem multidisciplinárních služeb v prevenci rizik je zajistit služby pokrývající celou šíři preventivních odborných činností, a to jak odborně způsobilých osob pro prevenci rizik pro oblasti bezpečnosti, tak pracovních lékařů a specializovaných odborníků, jako například dalších specialistů na hodnocení pracovních podmínek, jako jsou odborníci na fyzickou zátěž, pracovní polohy a manipulaci s břemeny, specialisté na hodnocení expozice chemickým a biologickým činitelům a další odborně způsobilé osoby, kteří se podílejí na identifikaci a hodnocení rizikových faktorů pracovních podmínek, jejich vlivu na zdraví a na stanovení preventivních opatření k ochraně zdraví zaměstnanců. Rozvojem poznání vlivu pracovního prostředí, pracovních podmínek a zejména nových technologií na bezpečnost a zdraví zaměstnanců při práci, jsou odhalovány nové oblasti specifických rizik a škodlivých faktorů.

Těmto novým rizikům je potřeba věnovat patřičnou pozornost, a to jak z ohledu jejich samostatného působení, tak možného účinku na rizika již existující, včetně sledování možných dopadů na lidské zdraví.

Cíl 1.3

Zajistit poskytování kvalitních multidisciplinárních služeb v prevenci pracovních rizik.

K dosažení tohoto cíle je potřeba:

- stanovování národních kvalifikačních standardů pro jednotlivé odbornosti;
- průběžné kontroly úrovně a kvality akreditací a certifikací v oblasti BOZP;
- zavedení systému a kontroly kvality poskytovaných služeb;

- podpořit organizaci celostátních vzdělávacích akcí v oblasti pracovního lékařství a nemocí z povolání pro lékaře jiných odborností, pro širokou odbornou veřejnost a pro sociální partnery.

2. Priorita č. 2 – Ochrana specifických skupin osob

Věnovat zvýšenou pozornost specifickým skupinám osob, které jsou pro své zdravotní postižení, věk, neznalost jazyka nebo v postavení dočasně přidělovaných zaměstnanců, tj. osoby se zdravotním postižením, zaměstnanci vyššího věku, těhotné a kojící zaměstnankyně, zahraniční pracovníci a agenturní zaměstnanci jsou vystaveni více rizikům spojeným s výkonem povolání z hlediska BOZP. Do této skupiny je nutné zahrnout i žáky a studenty, osoby, které se připravují na své budoucí povolání, kdy součástí přípravy bývá odborná praxe spojená s praktickou pracovní činností. Bude dále rozvíjen a posilován systém programů podpory zdraví na pracovištích, které významně přispívají k rozšíření možností cílené prevence a podporují aktivní přístup k ochraně a péči o zdraví zaměstnanců v pracovním prostředí.

2.1 Osoby se zdravotním postižením

V souladu s národním plánem podpory a integrace občanů se zdravotním postižením realizovat opatření i v oblasti BOZP na podporu jejich pracovního uplatnění. Vedle poradenství a rekvalifikace a přímé finanční podpory zaměstnavatelům na vytváření pracovních míst pro tyto osoby, vytvářet vhodné bezpečné a zdravé neohrožující podmínky pro osoby se zdravotním postižením.

Cíl 2.1

Zrevidovat stávající metodiky obsahující návody na vytváření vhodných pracovních podmínek pro zdravotně postižené s ohledem na konkrétní postižení (např. sluch, zrak, imobilní) a zpřístupnit je praxi.

2.2. Zaměstnanci vyšších věkových kategorií

V souvislosti s demografickým vývojem, prodlužováním produktivního věku a pozdějším odchodem zaměstnanců do důchodu je nutné zajištění odpovídajících pracovních podmínek pro starší zaměstnance z hlediska výkonu bezpečné práce a vyvarování se pracovním úrazům, a rovněž zajistit kvalitní zdravotní – pracovnělékařské služby, neboť u starších pracovníků lze předpokládat vyšší nemocnost a rozvoj zdravotních potíží a poškození zdraví z práce, které se současně vyskytují v běžné populaci.

Cíl 2.2

V rámci rozvoje lidských zdrojů je nutné realizovat opatření k zohlednění specifických potřeb osob vyšších věkových kategorií z hlediska BOZP. K dosažení tohoto cíle je potřeba:

- analyzovat příčiny pracovní úrazovosti starších zaměstnanců, výskytu nemocí z povolání a s jejich využitím zpracovat a průběžně aktualizovat doporučení pro praxi, jak jim předcházet;
- poskytovat poradenství zaměstnavatelům o rizicích pracovních podmínek a jejich možném vlivu na zdraví, jako např. ergonomické zásady při navrhování pracovišť, organizace práce a přizpůsobování pracovišť individuálním potřebám starších zaměstnanců;

- vytvářet podmínky (např. podpora vzniku agentur poskytujících odborníky podnikové sféry jako poradce) pro efektivní uplatňování vysokých odborných znalostí a dlouholetých zkušeností osob vyšších věkových kategorií v průmyslu a ve službách.

2.3 Rizikové práce

Ke konci roku 2022 vykonávalo rizikové práce ve smyslu § 39 odstavce 1 zákona č. 258/2000 Sb., o ochraně veřejného zdraví v platném znění více než 439 000 osob. Vysoce rizikové práce zařazené podle kategorizace prací do čtvrté kategorie vykonává cca 13 000 osob, nejčastěji v důsledku expozice fibrogennímu prachu a/nebo vibracím. Rizikové práce zařazené podle kategorizace prací do třetí kategorie z hlediska rizikových faktorů celkové fyzické zátěže, lokální svalové zátěže a pracovních poloh vykonává dohromady cca 203 000 osob (z toho cca 100 000 osob ve třetí kategorii rizika u lokální svalové zátěže). Problémy tedy i nadále přináší nadměrná zátěž zejména malých svalových skupin horních končetin, která často uniká pozornosti zaměstnavatelů, lékařů pracovnílékařské služby, ale i dozorovým orgánům.

Cíl 2.3

Omezovat rizikové práce a počty pracovníků, kteří je vykonávají.

Tento cíl vyplývá z povinnosti stanovené zaměstnavateli zákonem vyhledávat, sledovat a hodnotit rozhodující rizikové faktory pracovního prostředí a zdravotní rizika při práci a uplatňovat opatření k odstranění nebo minimalizaci rizika a k vytváření předpokladů pro převod prací dosud zařazených mezi práce rizikové do kategorií nižších. K dosažení tohoto cíle je potřeba:

- akcentovat pozornost zaměstnavatelů a specialistů BOZP na analýzu příčin výskytu rizikových faktorů v pracovním prostředí a směřovat je k plnění legislativních ustanovení;
- zaměřit pozornost zaměstnavatelů a kontrolní činnost příslušných orgánů na rizikové faktory pracovního prostředí, které jsou nejčastější nebo nejzávažnější příčinou nemocí z povolání.

2.4 Agenturní zaměstnanci a zahraniční pracovníci

Agenturní zaměstnávání, jakož i zaměstnávání zahraničních pracovníků, nabývá v České republice stále více na významu. Nedostatečná je informovanost agenturních zaměstnanců a cizinců o podmínkách BOZP, podceňována je též otázka odpovídající zdravotní způsobilosti vzhledem k rizikům práce. To dokládají i statistická data o pracovní úrazovosti zejména ve vztahu k cizincům, která ukazují na dvojnásobnou četnost v prvních měsících zahájení práce v porovnání s ostatními zaměstnanci. Problémy činí i rozdělení kompetencí a odpovědnosti ve vztahu mezi zaměstnavatelem právním (agenturou práce) a zaměstnavatelem ekonomickým (uživatelé) v otázkách BOZP, včetně zajištění nároků na odškodnění zaměstnance v případě vzniku pracovního úrazu.

Cíl 2.4

Zabezpečit seznámení těchto osob s právními a ostatními předpisy BOZP a s riziky spojenými s činnostmi, které vykonávají. K dosažení tohoto dílčího cíle je potřeba:

- zrevidovat dostupnost informativních zdrojů, aktualizovat informace a usilovat o jejich rozšiřování.

Ve vztahu k zahraničním pracovníkům poskytovat veškeré informace důležité z hlediska BOZP v jazyce, který je pro tyto osoby srozumitelný. Dále zajistit odpovídající posuzování zdravotní způsobilosti s ohledem na rizika vykonávané práce, tj. zdravotní a pracovní anamnézu a pro tento účel zpracovat metodiku správného postupu.

Ve vztahu k agenturním zaměstnancům zpřesnit právní úpravu, týkající se odpovědnosti zaměstnavatele za škodu při pracovním úrazu ve vztahu k agenturnímu zaměstnanci.

2.5 Žáci, studenti a mladiství zaměstnanci

Pro zajištění bezpečnosti a ochrany zdraví (dále též „BOZ“) žáků a studentů (dále též „žáků“) ve školách a školských zařízeních (dále též „školy“) při teoretickém a praktickém vyučování/přípravě je třeba provádět cílenou prevenci u těchto specifických skupin osob, opírající se o důsledné dodržování právních předpisů.

V zájmu ochrany zdraví nové pracovní generace je nutné provádět, a to již při rozhodování o výběru budoucího povolání, odborné lékařské posouzení zdravotního stavu žáků připravujících se na povolání s ohledem na možná pracovní rizika budoucího povolání.

Při praktické přípravě žáků na výkon budoucího povolání je třeba zajistit důsledné dodržování právních předpisů v oblasti BOZ a průběžné sledování zdravotního stavu žáků, včetně kontroly plnění všech preventivních opatření v oblasti ochrany zdraví při práci.

K zajištění komplexní péče o zdraví žáků a mladistvých zaměstnanců je nezbytná úzká spolupráce všech zúčastněných subjektů (rodiny, školy, zaměstnavatelů a lékařů znalých nejen klinické medicíny, ale i konkrétních pracovních podmínek na daných pracovištích a nároků, které na zaměstnance klade práce, kterou by měl po ukončení vzdělávání žák vykonávat, včetně znalosti zdravotního stavu žáka).

Cíl 2.5

Sledovat trendy a zajištění BOZ žáků při vzdělávání a s ním souvisejících činnostech. V případě potřeby reagovat vhodnými nástroji ke zkvalitnění úrovně vzdělávání.

Zabezpečit preventivní lékařskou službu pro žáky připravující se v praktickém vyučování/přípravě na povolání a zajistit BOZ při teoretickém a praktickém vyučování/přípravě, jakož i mladistvých zaměstnanců při práci. Jedná se o zefektivnění stávajícího systému poskytování preventivní péče žákům připravujícím se na výkon povolání.

2.6 Genderový rozměr BOZP

Cíl 2.6

Průřezové uplatnění genderové dimenze BOZP

- Analyzovat specifika bezpečnosti a ochrany zdraví při práci z genderového hlediska (např. sběr genderově segregovaných dat a hodnocení prevalence specifických typů nemocí z povolání u žen či mužů, specifika pracovního zdraví žen, např. v kontextu psychosociálních rizik) a na základě těchto analýz formulovat doporučení.
- Realizovat osvětové kampaně mezi zaměstnavateli, zaměstnanci a zaměstnankyněmi a širokou veřejností o genderové dimenzi pracovního zdraví.

Bezpečnost práce skýtá mnohá genderová specifika a současně, dopady práce na zdraví žen jsou v kontextu BOZP často opomíjeny. Je tedy žádoucí věnovat těmto specifickým pozornost a následně je zohledňovat v politikách, které se týkají BOZP.

3. Priorita č. 3 – Zmírnění případně eliminace následků poškození zdraví z práce – rehabilitace

Ke snížení sociálních, psychických a ekonomických dopadů poškození zdraví v důsledku pracovního úrazu a nemoci z povolání je třeba usilovat o co nejrychlejší navrácení postižených osob zpět do pracovního a společenského života. Stávající možná opatření vyplývající ze zákona o zaměstnanosti a zákona o sociálních službách nejsou cíleně zaměřena na okruh těchto poškozených osob a nelze je plně aplikovat na tyto poškozené osoby. Pro naplnění cíle je zapotřebí vytvořit systém tzv. poúrazové rehabilitace. Dále jsou práva v potaz též specifika důsledků psychosociálních rizik. Daná problematika je tedy řešena systémově a s výhledem na legislativní i metodickou úpravu, čímž bude možné do budoucna lépe reagovat na potřeby osob s duševním onemocněním v důsledku práce a podpořit jejich reintegraci na trh práce.

Cíl 3

Zpracovat novou právní úpravu rehabilitace pro poškozené osoby (zaměstnance) v rámci systému odškodňování pracovních úrazů a nemocí z povolání

Právní úprava by měla definovat poškozené osoby (zaměstnance), kteří budou mít nárok na rehabilitaci (poškození zdraví pracovním úrazem, jsou ohroženi nemocí z povolání, popř. u nich byla zjištěna nemoc z povolání), kdy nárok na rehabilitaci vznikne (pozn. pokud mu nebude náležet rehabilitace podle jiných právních předpisů (zákon o zdravotních službách, zákon o zaměstnanosti nebo zákon o sociálních službách), případně nebude rehabilitace postačující k obnovení nebo získání dovedností ke zmírnění ztráty nebo omezení soběstačnosti, nebo k získání znalostí a dovedností umožňující jeho další pracovní uplatnění, které bude vhodné a přiměřené. Stanovení dalších podmínek, za kterých bude rehabilitace poskytována, včetně financování.

Naplnění priority bude řešeno v rámci Národního akčního programu.

4. Priorita č. 4 – Výchova a vzdělávání pro oblast BOZ a BOZP

Vedle zavádění poznatků a závěrů výzkumu do systému a politiky BOZ a BOZP je důležité souběžně vypracovávat a ověřovat věcný obsah systému výchovy a vzdělávání v BOZ a BOZP. Jde o zpracování metodik k začlenění výchovy a vzdělávání BOZ a BOZP do systému (celoživotního) vzdělávání, navrhnout vhodné nástroje a prostředky pro podporu výchovy a výuky prevence rizik a BOZ a BOZP na všech stupních vzdělávacího a výchovného systému.

Výchova a vzdělávání k BOZ a BOZP je nástrojem na systematické utváření a rozvíjení odborných vědomostí, schopností a zručností, a také na vytvoření žádoucích postojů a chování člověka v oblasti BOZ a BOZP včetně pracovního prostředí a bezpečnosti technických zařízení, a k optimalizaci pracovních podmínek.

4.1 Výchova a vzdělávání dětí, žáků a studentů

Důležitou úlohu ve vzdělávání k BOZ má již předškolní/základní školství, neboť návyky, jak předcházet rizikům, se získávají již v dětském věku.

Součástí předškolního/základního vzdělání je získání povědomí o důležitosti ochrany zdraví a principech prevence před úrazy. Do výuky žáků na školách jsou zařazeny základy BOZ způsobem a formami odpovídajícími věku a zaměření školy, s využitím již existujících výsledků výzkumu.

Cíl 4.1

I nadále podporovat výuku žáků na školách k základům BOZ způsobem a formami odpovídajícími věku a zaměření školy, s využitím již existujících výsledků výzkumu.

4.2 Vzdělávání v oblasti BOZP – zaměstnanců a osob samostatně výdělečně činných

Cílem vzdělávání zaměstnanců v otázkách BOZP, které ukládá zákoník práce zaměstnavateli, je získávání informací o rizicích výskytu škodlivých faktorů pracovního prostředí na pracovištích a opatřeních, která je eliminují nebo snižují na přijatelnou úroveň, a osvojení si správných návyků k zajištění bezpečné a život neohrožující práce.

Specifickou oblastí je vzdělávání osob samostatně výdělečných činných. Tato problematika je jimi často podceňována. Projevuje se v jejich nedostatečných znalostech vyhodnocování rizik, jejichž důsledkem je vyšší četnost závažných pracovních úrazů u činností s vyšší mírou ohrožení života a zdraví.

Cíl 4.2

V rámci povinností stanovených právní úpravou pro vzdělávání v oblasti BOZP se zaměřit především na

- obsahovou kvalitu vzdělávání s důrazem na pracovní rizika, rizikové faktory pracovního prostředí a jejich prevenci v konkrétních podmínkách a její dostupnost;
- zvýšení úrovně znalostí v oblasti BOZP u osob samostatně výdělečně činných.

4.3 Vzdělávání specialistů BOZP

V oblasti bezpečnosti práce je odborná způsobilost určena pro fyzické osoby, které zajišťují úkoly v prevenci rizik (OZO BOZP) a odbornou způsobilost fyzických osob k činností koordinátora bezpečnosti a ochrany zdraví při práci na staveništi (koordinátor BOZP).

Zvláštní odborná způsobilost je určena pro zaměstnance provádějící obsluhu, montáž, údržbu, kontrolu nebo opravy technických zařízení stanovených prováděcím právním předpisem.

Ucelený přehled odborné způsobilosti a zvláštní odborné způsobilosti obsahuje:

- Národní soustava povolání, která poskytuje informací o povoláních, která se vyskytují na českém trhu práce.
- Národní soustava kvalifikací (NSK) využitelný registr profesních kvalifikací existujících na pracovním trhu v ČR. Registr je definován zákonem č. 179/2006 Sb., o ověřování a uznávání výsledků dalšího vzdělávání.

Cíl 4.3

Zabezpečovat kvalitní úroveň vzdělávání odborníků pro praxi.

Pokračovat ve stanovování základních požadavků na odborné znalosti a dovednosti odborně způsobilých osob.

5. Priorita č. 5 – Výzkum a vývoj

Výzkum a vývoj v oblasti BOZP celkově zaměřit na prevenci existujících, nových a potenciálních rizik v měnícím se světě práce. Patří zde mimo jiné témata jako metody kvantifikace zátěže a ergonomických nástrojů prevence, problematika stárnoucí populace v kontextu výkonu pracovní činnosti, hodnocení pracovních rizik expozice chemickým škodlivinám a nanočásticím, pracovní úrazovost a struktury nemocí z povolání, související možnosti predikce, vlivy psychické zátěže a stresu při práci, kvalita pracovního života, pracovněprávní aspekty pro podporu BOZP. K novým tématům přináší vliv digitalizace, automatizace, umělé inteligence, využití virtuální reality, klimatické změny. Tato rizika by měla být zkoumána též s ohledem na genderovou a lidskoprávní dimenzi. To vše navazuje na strategický rámec EU pro bezpečnost a ochranu zdraví při práci na období 2021–2027.

Cíl 5.1

Zabezpečit podporu výzkumu a vývoje v oblasti BOZP v souladu se změnami na trhu práce, výskytem existujících, nových a potencionálních rizik a demografickým vývojem, a vytvořit podmínky pro implementaci výsledků výzkumu do praxe. K dosažení tohoto cíle je potřeba:

- bližší spolupráce s firemní praxí, zástupci zaměstnavatelů a zaměstnanců;
- pokusit se rozšířit potřebné zdroje financování výzkumu a vývoje na nadnárodní úrovni ve vazbě na fondy, granty z Evropské unie a také na národní úrovni – viz část III.

6. Priorita č. 6 – Informace a poradenství

Nadále udržovat a rozvíjet komplexní informační servis a snadný přístup ke kvalitním odborným informacím a poradenství z oblasti BOZP.

Přístup k informacím a konzultačním službám je zajišťován jak cestou evropské sítě informačních center pro oblast BOZP (tzv. Focal Points) a jejího národního rozhraní, národním oborovým portálem pro oblast BOZP s komplexními informačními službami, tak individuálními specializovanými informačními webovými stránkami jednotlivých resortů. Oborový portál BOZP slouží především pro podnikovou praxi. Umožňuje výměnu zkušeností odborníků v oblasti BOZP a je integrujícím informačním zdrojem z oblasti BOZP pro odbornou veřejnost a pro zaměstnavatele v malých a středních podnicích.

Evropská síť informačních center řízených Evropskou agenturou BOZP nabízí prostřednictvím národního rozhraní širokou paletu komunikačních nástrojů, jakými jsou například propagační materiály pro zaměstnance i pro zaměstnavatele (tištěné nebo on-line), dále organizuje společné evropské kampaně zaměřené na zvýšení úrovně BOZP a pořádá evropskou soutěž o nejlepší podnikové projekty v prevenci rizik.

Součástí národních kampaní je vytváření prostoru pro aktivní účast zaměstnavatelů v soutěžích Správné praxe.

Je také třeba akcentovat genderový rozměr BOZP a zajistit dostatečnou informovanost dotčených stran též o právech a povinnostech spojených s těhotnými a kojícími zaměstnankyněmi.

6.1 Komplexní informační služby

Podporovat informační systémy v celém rozsahu BOZP, zahrnující informace z oblasti bezpečnosti práce, ochrany zdraví, holistické ergonomie, prevence závažných havárií, požární ochrany a ochrany životního prostředí, přístupné všem.

Cíl 6.1

Zpřístupňovat způsobem umožňujícím komplexní dálkový a digitální přístup v oblasti

- aktuálních právních a odborně technických informací;
- výsledků výzkumu a vývoje a nových informačních zdrojů;
- informací o vzdělávacích a školicích programech a projektech.

6.2 Poskytování informací a poradenství pro malé a střední podnikatele

Účelné využívání nástrojů na šíření informací zejména mezi zaměstnavateli a zaměstnanci slouží ke zvyšování povědomí a informovanosti o BOZP a vytváření a udržování pozitivních postojů k BOZP. Přispívá ke zvyšování právní odpovědnosti zaměstnavatelů, osob samostatně výdělečně činných i zaměstnanců. Informačními a poradenskými aktivitami se rozšiřují poznatky o návodech správné praxe v oblasti BOZP a o postupech vedoucích k optimalizaci pracovních podmínek a bezpečnému zdraví neohrožujícímu výkonu pracovních činností. Vytvářet také příslušné webináře.

Cíl 6.2

V rámci poskytování informačních služeb se specificky zaměřovat na malé a střední podniky a osoby samostatně výdělečně činné a vytvářet pro ně znalostní základnu k prevenci rizik. K dosažení tohoto cíle je potřeba zpracovat:

- metodologii hodnocení rizik vybraných oborů ekonomických činností;
- návody správné praxe, osvětové materiály a poradenství;
- zadání a informace o projektech zdrojového financování EU.

7. Priorita č. 7 – Osvěta a propagace

Rozvíjet a podporovat systém osvěty a propagace ke zlepšování obecného povědomí a celkové úrovně BOZP.

Nástroje osvěty a propagace reprezentované cílenými evropskými a národními informačními kampaněmi jsou ideálním prostředkem osvěty a propagace. Umožňují výměnu zkušeností o specifických oblastech pracovních rizik, jakož i o návodech správné praxe. Dalším výstupem je optimalizace vyhledávání rizik a jejich eliminace vlivu na zdraví a bezpečnost zaměstnanců.

Cíl 7

Zaměřit se na prevenci nových rizik a zlepšování pracovních podmínek, na zvyšování povědomí o možných rizicích a prosazování podmínek vytvářejících pracovní pohodu zaměstnanců i v digitálním prostředí. Cíleně se zaměřit na mladistvé, starší pracovníky, muže i ženy a malé a střední podniky a mikropodniky.

Z hlediska osvětové činnosti využívat osvědčené programy v souvislosti se zaváděním systémů řízení BOZP a péče o zdraví zaměstnanců.

Podporovat výchovu k bezpečnému a zdraví neohrožujícímu chování dětí, žáků a studentů prostřednictvím osvětových kampaní a soutěží.

8. Priorita č. 8 – Činnost kontrolních orgánů státní správy

Posílit a racionalizovat činnost kontrolních orgánů prostřednictvím kvalifikovaných odborníků, integrací přístupů a zjednodušením postupů ve všech oblastech souvisejících s ochranou zaměstnanců při práci.

8.1 Součinnost kontrolních orgánů

Základním cílem kontrolní činnosti na úseku BOZP je zavádění, prosazování a vynucování plnění povinností k vytváření pracovního prostředí, které zajistí bezpečnou a zdraví neohrožující práci pro všechny zúčastněné, rovné příležitosti a omezí různé formy diskriminace zaměstnanců a jejich zástupců. Pokud mají tyto kontrolní orgány aktivně působit na změnu kultury podnikání, kulturu práce, tak vedle preventivní kontrolní činnosti musí být nedílnou součástí její činnosti, také činnost informační, poradenská a současně činnost zaměřená na ovlivňování postojů zaměstnavatelů, zaměstnanců a jejich zástupců k plnění svých povinností. Základem činnosti kontrolních orgánů jsou plánované, celoplošné preventivní kontroly, připravené na základě rozborů a analýz objektivních informací nebo k prosazení nových předpisů k zajištění BOZP do praxe. Tyto plánované preventivní kontroly plošně ovlivňují chování kontrolovaných subjektů a podávají objektivnější obraz o stavu a vývoji úrovně BOZP v daném oboru ekonomické činnosti nebo o stavu prevence rizik při výkonu pracovních činností.

Cíl 8.1

Pro nové směřování Národní politiky BOZP v této oblasti prosazovat vyšší součinnost kontrolních činností správních úřadů působících v oblasti BOZP, jejich vzájemnou provázanost v programech kontrolních akcí, digitalizaci procesů, čímž se zefektivní jejich činnosti, jakož i zaměření na soustavné vzdělávání odborných pracovníků kontrolních orgánů a na výměnu zkušeností, včetně mezinárodní.

8.2 Orgány inspekce práce (např. oblastních inspektorátů práce, obvodních báňských úřadů)

Významnou prioritou činnosti orgánů inspekce práce je i nadále spolupůsobit svou preventivní a kontrolní činností na snižování počtu pracovních úrazů, zejména smrtelných a závažných. Účinnou cestou, jak snižovat náklady k nápravě následků nehod, je především prevence, neboť bezpečnost práce má základ v prevenci. Ta často může zachránit život a zdraví mnoha zaměstnanců. Tento postup upřednostňuje provádění proaktivní (preventivní) inspekční činnosti oproti retroaktivní.

S ohledem na kvantitu a strukturu kontrolovaných osob vyžaduje ještě vyšší zaměření kontrolní činnosti, zejména při zjišťování nedostatků v dodržování právních předpisů k zajištění BOZP, a to i pomocí vydaných doporučení a opatření, které příznivě ovlivňují BOZP na pracovištích.

V rámci preventivního působení orgánů inspekce práce se pak v širším rozsahu i nadále zaměřit na poskytování poradenství či účasti na konferencích, přednáškách a odborných seminářích, kde bude odborná i laická veřejnost seznámena s příčinami

vzniku pracovních úrazů, havárií či s nejčastějšími nedostatky zjišťovanými na pracovištích. To sebou nese samozřejmě i potřebu širší medializace ze strany orgánu inspekce práce.

Dále je nutné se zaměřit i na užší spolupráci s dalšími kontrolními orgány a zapojených stran na úseku BOZP v České republice. Nelze opomenout i nutnou potřebu dále rozvíjet zahraniční spolupráci s ostatními inspekcemi práce, a to zejména prostřednictvím SLIC (Výbor vrchních inspektorů práce), v jehož rámci dochází nejen k výměně informací, ale především k výměně zkušeností inspektorů při kontrolách BOZP, včetně preventivní činnosti k snižování pracovní úrazovosti.

Cíl 8.2

Spolupodílet se cestou účinnější a efektivnější kontrolní činnosti na snižování počtu pracovních úrazů.

8.3. Orgány ochrany zdraví při práci

Jednou z priorit strategie Společenství pro BOZP, která se promítá i do národních priorit orgánů ochrany veřejného zdraví v oblasti ochrany zdraví při práci, je snížení počtu nemocí z povolání. V posledním období se v České republice zvyšuje výskyt profesionálních poškození zdraví z fyzického přetěžování, z práce ve vnučené poloze, z opakovaných jednostranných pohybů či z opakovaného dlouhodobého zatěžování drobných svalových skupin a onemocnění alergická.

Cíl 8.3

Primárně preventivní a kontrolní činností spolupůsobit na předcházení poškozování zdraví pracovníků vlivem práce, ovlivňovat zlepšení jejich zdravotního stavu, podporovat zdravý životní styl, zlepšování, případně udržení zdravotní způsobilosti k práci a dlouhodobé udržení pracovní schopnosti.

Je potřeba zajistit komplexní vzdělávání odborníků v oblasti vyhledávání rizikových faktorů pracovních podmínek ve vztahu k nejčastěji se vyskytujícím nemocem z povolání,

včetně odborníků na stanovování metod jejich kvantifikace a hodnocení vlivů na zdraví.

8.4 Personální stabilizace kontrolních orgánů

Orgány státní správy, do jejichž pravomoci náleží kontrola dodržování povinností na úseku bezpečnosti a ochrany zdraví při práci a bezpečnosti provozu, je nutno personálně stabilizovat. Na tyto zaměstnance jsou kladeny vysoké kvalifikační požadavky, požadavky na praktické znalosti, na osobní rozvoj a požadavky související s výkonem státní služby, tedy požadavky obvykle vyšší než v soukromé sféře; na druhou stranu jsou odměňováni výrazně nižšími platy než na obdobných pozicích v soukromé sféře. Díky tomuto rozporu, který je navíc posílen nedostatkem technicky kvalifikovaných osob na trhu práce, je v současné době obtížné, či spíše nemožné získat uchazeče pro práci (službu) v kontrolních orgánech. Díky tomu roste mj. věkový průměr odborných zaměstnanců. S tímto problémem, který se každým rokem prohlubuje s odchodem zaměstnanců do důchodu, či ze služby, hrozí výhledově snížení kvality či rozsahu výkonu kontrolní a koncepční činnosti v oblasti BOZP ze strany státu. Tím může být i snížena vysoká úroveň bezpečnosti a ochrany zdraví při práci a na naplňování priority č. 8 obecně.

Cíl 8.4

Navýšit mzdové prostředky kapitol orgánů státní správy vykonávajících kontrolu nad dodržováním povinností na úseku bezpečnosti a ochrany zdraví při práci a bezpečnosti provozu s cílem stabilizovat je personálně.

9. Priorita č. 9 – Spolupráce orgánů, institucí, sociálních partnerů a odborné veřejnosti

Uplatňovat spolupráci mezi příslušnými orgány státní správy a samosprávy, sociálními partnery a odbornými institucemi jako jeden ze základních pilířů prevence a naplňování právních předpisů v oblasti BOZP.

Spolupráce probíhá na všech úrovních – národní, regionální i podnikové. Formou tripartitního sociálního dialogu při přípravě a realizaci strategických záměrů a programů, jako např. programů týkajících se dopadů využívání nových technologií, materiálů z hlediska BOZP, projednávání připravovaných věcných záměrů a návrhů právních předpisů až po spolupráci mezi sociálními partnery na úrovni podniku při nastavování vnitrofiremních pravidel a řešení konkrétních problémů v oblasti BOZP. Vzhledem k celospolečenskému vývoji prezentovanému zejména nárůstem výskytu krizí (migrační, pandemická, ekonomická, energetická, uprchlická, válečná) je nezbytné reagovat i na tyto jevy především ve strategickém zaměření BOZP. Na podnikové úrovni bude kladen větší důraz na vzdělávání dotčených osob, tj. zaměstnavatelů, zaměstnanců a jejich zástupců. Díky intenzivní spolupráci na podnikové úrovni, zejména v oblasti vzdělávání (ať už pravidelné školení zaměstnanců i zástupců zaměstnanců, sdílení příkladů dobré praxe, začlenění BOZP do kolektivních smluv apod.), lze dosáhnout vyšší bezpečnosti, lepší ochrany zdraví zaměstnanců a celkového zkvalitnění pracovního prostředí.

9.1 Spolupráce na národní úrovni

Spolupráce k naplňování cílů v oblasti BOZP probíhá na úrovni poradního orgánu vlády ČR – Radě vlády pro BOZP v jejích jednotlivých Stálých výborech, případně pracovních skupinách, za účasti zástupců sociálních partnerů, resortních orgánů, odborníků z praxe, v poradním orgánu tripartity – Pracovním týmu pro BOZP při Radě hospodářské a sociální dohody, dále v rámci dotčených resortů při řešení konkrétních aktuálních témat. Nedílnou součástí je i spolupráce v rámci legislativního procesu.

Cíl 9.1

Realizovat spolupráci státu, sociálních partnerů a odborných institucí působících v oblasti BOZP na národní úrovni. K dosažení tohoto cíle je potřeba se zaměřit na:

- tvorbu a projednávání návrhů právních předpisů k zajištění BOZP a jiných důležitých vnitrostátních dokumentů, zejména Národní politiky BOZP a jejího národního akčního programu na příslušné kalendářní období;
- přípravu plánů kontrolní činnosti kontrolních a dozorových orgánů v oblasti BOZP a projednávání jejich výstupů (zaměření kontrol, nasměrování prevence, osvěty, aj.);
- přípravu a samotnou realizaci národních kampaní zaměřených na osvětu a podporu zavádění preventivních opatření v praxi;

- stanovení priorit výzkumu v oblasti BOZP k naplňování mezinárodních a národních cílů a priorit v oblasti BOZP a pro přípravu a realizaci národních akčních programů k naplňování NP BOZP v jednotlivých oblastech, například výchově a vzdělávání, vytváření národního informačního systému a dalších;
- koncepční krizové plánování, aplikaci nových nástrojů a doplnění znalostní základny při řešení mimořádných krizových situací.

9.2 Spolupráce na regionální úrovni

Spolupráce probíhá na úrovni příslušných regionálních orgánů státní správy, například orgánů ochrany veřejného zdraví (KHS), oblastních inspektorátů práce a dalších v rámci regionálních tripartit, se zapojením odborných subjektů působících v regionu, případně týmů ustavených k řešení určitých otázek.

Cíl 9.2

Realizovat spolupráci na regionální úrovni za účasti všech dotčených orgánů, zejména Oblastních inspektorátů práce, Krajských hygienických stanic, Technické inspekce ČR, Drážního úřadu, Českého báňského úřadu. K dosažení tohoto cíle je potřeba se zaměřit na spolupráci při:

- vyhodnocování stanovených ukazatelů stavu BOZP a přijímání opatření zaměřených na jejich zlepšení;
- přípravě plánů kontrolní činnosti kontrolních a dozorových orgánů působících v daném regionu v oblasti BOZP a projednávání jejich výstupů, například k zaměření kontrol, nasměrování prevence, osvěty a dalších.

9.3 Spolupráce na podnikové úrovni

Základem je spolupráce zaměstnavatele, zaměstnanců a podnikajících osob, popřípadě jejich zástupců v rámci podniku, na pracovišti s cílem nastavení funkčního systému BOZP, který by obsahoval postupy a opatření směřující k vyhledávání a vyhodnocování pracovních rizik, omezení jejich působení a tím i k eliminaci vzniku pracovních úrazů, nemocí z povolání a jiných nemocí souvisejících s výkonem práce.

Cíl 9.3

Uplatňovat formu účinné spolupráce zaměstnavatelů, zaměstnanců a jejich zástupců na podnikové úrovni vč. OSVČ. K dosažení tohoto cíle je potřeba:

- prostřednictvím realizace práva na informace a projednání otázek týkajících se BOZP vzájemně rozšiřovat a sdílet informace o stavu BOZP ve firmě a možnost zlepšení nastavení vnitrofiremních pravidel;
- do kolektivních smluv zakomponovat oblast BOZP s cílem zlepšování pracovních podmínek a pracovního prostředí;
- šířit osvětu vůči zaměstnancům s cílem zabezpečení postupů v souladu s právními a ostatními předpisy k zajištění BOZP;
- podporovat spolupráci mezi velkými a malými zaměstnavateli v oblasti BOZP a poskytnout informace malým firmám tzv. sdílení příkladů dobré praxe ze strany velkých firem.

10. Priorita č. 10 – Zahraniční a mezinárodní spolupráce

Aktivně spolupracovat s institucemi Evropské unie, členských zemí EU, Mezinárodní organizace práce a Světové zdravotnické organizace v oblasti BOZP. Aktivita

národního systému BOZP navazují na práce, které probíhají jak v rámci Evropské unie, tak v mezinárodních organizacích, zejména ve Světové zdravotnické organizaci a Mezinárodní organizaci práce. Nadále je rozvíjena spolupráce s Evropskou agenturou pro BOZP v Bilbao, Nadací pro zlepšování životních a pracovních podmínek v Dublinu a v rámci Evropské sítě pro podporu zdraví na pracovišti.

Cíl 10

Podporovat spolupráci a využití osvědčených modelů a přístupů k řešení BOZP na úrovni mezinárodních organizací, jako jsou EU-OSHA (Evropská agentura pro bezpečnost a ochranu zdraví při práci), ACHS (Poradní výbor pro bezpečnost a zdraví při práci), ETUI (Evropský odborový institut), ICOH (Mezinárodní komise pro zdraví při práci), UEMS Occupational Medicine (Unie evropských lékařských specialistů v pracovním lékařství) dále EASOM (Evropská asociace škol pracovního lékařství), MODERINET – Monitoring of Trends in Occupational Diseases and tracing new and Emerging Risks in a NETwork (Společnost pro monitorování trendů v nemocech z povolání a vyhledávání nových rizik), European Society for Environmental and Occupational Medicine (EOM, Evropská společnost pro veřejné zdravotnictví a pracovní lékařství), Collegium Ramazzini (mezinárodní akademie odborníků na pracovní lékařství). K dosažení tohoto cíle je potřeba věnovat potřebnou pozornost:

- nově přijímaným dokumentům mezinárodních organizací, jichž je Česká republika členem, a vytvořit personální a ekonomické podmínky pro zajištění účasti odborníků v těchto mezinárodních organizacích a na důležitých mezinárodních setkáních, projektech a aktivitách;
- spolupráci v oblasti harmonizace statistik a výměny informací v oblasti BOZP a veřejného zdraví;
- spolupráci s evropskými a světovými organizacemi v oblasti pracovního lékařství a vyhledávání nových pracovních rizik.

III. NÁSTROJE K UPLATŇOVÁNÍ A PROSAZOVÁNÍ NÁRODNÍ POLITIKY BOZP

Pro realizaci Národní politiky BOZP, naplňování jejích cílů rozpracovaných v podobě priorit a z nich vycházejících krátkodobých aktualizovaných národních akčních programů je hlavním východiskem platná právní úprava.

Základní právní rámec problematiky BOZP v České republice tvoří Ústava České republiky a Listina základních práv a svobod, která upravuje právo na uspokojivé pracovní podmínky pro všechny zaměstnance, mezinárodní standardy v podobě příslušných nařízení, směrnic EU, ale i úmluv Mezinárodní organizace práce, kterými je Česká republika vázána a národní právní úprava. Vedle těchto standardů se do národní právní úpravy nutně promítají i přijatá doporučení a schválené strategie EU.

Česká právní úprava je poměrně robustní a pokrývá jednotlivé oblasti BOZP v souladu s mezinárodními standardy. Jako celek je značně roztržitá v zákonných a zejména v řadě prováděcích právních předpisů a tudíž nepřehledná. Řada právních předpisů v oblasti BOZP je nevyhovující a zastaralá (ze 70. a 80. let), nereaguje dostatečně na změny ve využívání nových technologických postupů, nových forem a způsobů

organizace práce. Právní úprava nedostatečně reaguje i na řešení krizových situací jako např. covidová krize a uprchlická krize.

Do budoucna bude nutné v oblasti právní úpravy reflektovat i vývoj v oblasti využívání nových látek, riziko nových nemocí z povolání, pracovního lékařství a v neposlední řadě právně upravit i oblast rehabilitace. Prioritním úkolem v oblasti právních nástrojů a jejich fungování je nezbytné posílení vymahatelnosti práva.

Další důležitou roli hrají ekonomické nástroje, ať už určené k řešení priorit na národní úrovni nebo na úrovni podniků, finanční kompenzaci v podobě náhrady při pracovním úrazu nebo nemoci z povolání nebo podpoře návratu na trh práce.

Zdrojovou základnou pro zlepšení BOZP v ČR představují informace široké odborné veřejnosti, které často s finanční podporou EU přispívají ke zvýšení úrovně BOZP, za analogické finančně podporované aktivity lze považovat i odborné akce s participací kontrolních orgánů, na úrovni jednotlivých firem je bezpečnosti a ochrana zdraví při práci řešena v rozsahu daňově uznatelných nákladů odpovídající plnění zákonných povinností.

Přímá finanční podpora systému řízení BOZP ze strany státu není z dlouhodobého hlediska dostatečná a je třeba tak hledat efektivní způsoby financování, které se pozitivně promítnou do snižování pracovní úrazovosti a nemocí z povolání a celkově tak bude posílena ochrana zaměstnanců před riziky spojenými s výkonem jejich práce. K naplnění uvedeného je nejprve třeba provést širší analýzu, která by zmapovala stávající možnosti financování BOZP a zvažila případné nové možnosti nastavení systému financování BOZP. Do takovéto analýzy je třeba zapojit všechny zainteresované subjekty jak ze strany státní správy, tak i ze strany sociálních partnerů, případně dalších odborníků z oblasti BOZP.

Podle poměrně nové právní úpravy z roku 2021 obsažené v § 320a písm. b) zákoníku práce „stát na základě dohody v Radě hospodářské a sociální dohody hradí příspěvek odborovým organizacím a organizacím zaměstnavatelů na opatření v oblasti prevence rizik vzniku poškození zdraví zaměstnanců následkem pracovního úrazu nebo nemoci z povolání“. V současné situaci, kdy ve výdajích státního rozpočtu není předem s realizací konkrétních opatření pamatováno, není možné opatření v duchu schválené úpravy, tak jak byla zamýšlena, realizovat.

K těmto základním nástrojům je nutné přičíst i další, spočívající v masové osvětě, edukaci zaměstnavatelů a zaměstnanců, které přispívají ke zvýšení znalostí samotné právní úpravy a tím i nastavování postupů, které vedou k předcházení pracovních úrazů a nemocí z povolání, k orientaci o zdrojích aktuálních informací z jednotlivých oblastí BOZP a tím i ke zvyšování celkové úrovně BOZP a povědomí o jejím významu. V neposlední řadě je třeba zmínit kontrolní činnost příslušných orgánů, jejichž cílem je rovněž přispívat poradenstvím nebo vynucováním dodržování právních předpisů k zabezpečování BOZP na úrovni jednotlivých firem.

IV. MONITORING IMPLEMENTACE NÁRODNÍ POLITIKY BOZP

Cíle a priority Národní politiky BOZP budou rozpracovány cestou Národního akčního programu BOZP do konkrétních adresných a termínovaných úkolů.

Národní akční programy, připravené ve spolupráci MPSV, MZd, MŠMT s dalšími ministerstvy a ústředními správními úřady, sociálními partnery a odborníky, zastoupenými v Radě vlády pro bezpečnost a ochranu zdraví při práci, schvaluje Rada vlády pro BOZP.

Implementace cílů Národní politiky BOZP a plnění jejích priorit cestou krátkodobých národních programů bude průběžně sledováno a vyhodnocováno. Zpráva o plnění Národní politiky BOZP bude jako součást Výroční zprávy o činnosti Rady vlády pro bezpečnost a ochrany zdraví při práci, předkládána každý rok Vládě ČR.

Pokud další rozvoj národního systému BOZP nebo dosažení shody s novými národními nebo evropskými strategiemi EU vyvolají potřebu aktualizace, budou dílčí změny po projednání v Radě vlády pro BOZP, provedeny cestou vydání doplňujících priorit a cílů Národní politiky BOZP.

Příloha č. 1 – SWOT analýza

Silné stránky českého systému BOZP

- *Dlouhodobá tradice zabezpečování systému BOZP*
- *Funkční institucionální struktura umožňující zajištění a další rozvoj BOZP v jednotlivých oblastech, a to po stránce legislativní, kontrolní, vědecko-výzkumné, vzdělávací, osvětové a mezinárodní spolupráce.*
- *Fungující sociální dialog v otázkách BOZP, a to jak prostřednictvím Rady vlády pro BOZP, která je poradním orgánem vlády České republiky, tak také prostřednictvím Rady hospodářské a sociální dohody a PT RHSD pro BOZP.*
- *Rostoucí mezinárodní spolupráce a využívání zahraničních možností ke zlepšení BOZP (např. kontrolní činnost, řešení specifické oblastí pracovních rizik, návody správné praxe)*
- *Harmonizovaná právní úprava s mezinárodní úpravou podrobně upravující jednotlivé oblasti BOZP,*
- *Funkční systém odškodnění zaměstnanců v případě pracovního úrazu nebo nemoci z povolání, právní úprava na podporu prevence rizik umožňující realizovat konkrétní opatření ke snížení rizika vzniku pracovního úrazu nebo nemoci z povolání.*
- *Zavedený systém pracovnělékařských služeb.*
- *Výzkum a vývoj v oblasti BOZP pod rezortem MPSV, zvyšování provázanosti na aktuální témata a problémy a spolupráci s firemním sektorem, zástupci zaměstnavatelů a zaměstnanců.*

Slabé stránky českého systému BOZP

- *I přes pokrok dosažený v jednotlivých oblastech naplňování cílů NP BOZP v uplynulém období existuje řada oblastí, kde nedošlo k naplnění stanovených cílů nebo jejich úroveň z hlediska BOZP nereaguje dostatečně na vývoj ekonomiky, změny v charakteru práce, vzdělávacích potřeb, aj.*
- *Právní úprava se z pohledu uživatelů jeví jako nepřehledná, místy zastaralá a duplicitní vyžadující zpřehlednění a zjednodušení. Chybí vysvětlující metodické postupy a příklady řešení, jako jsou např. „návod správné praxe“, zejména ve vztahu k malým a středním firmám a OSVČ (Pozn. i při celkově nižší pracovní úrazovosti ve srovnání se zeměmi EU, se nedaří držet tempo snižování počtu smrtelných úrazů stejně rychle jako v průměru EU.*
- *Nedostatečné finanční zabezpečení fungování systému BOZP - přímá finanční podpora systému řízení BOZP ze strany státu není z dlouhodobého hlediska dostatečná a je třeba tak hledat efektivní způsoby financování, které se pozitivně promítnou do snižování pracovní úrazovosti a nemocí z povolání a celkově tak bude posílena ochrana zaměstnanců před riziky spojenými s výkonem jejich práce. Jedná se především o finanční podporu vědy a výzkumu, ale rovněž oblasti prevence rizik, která by přispěla ke zlepšení BOZP, a to zvláště u malých a středních podniků.*
- *Nedostatečný počet inspektorů inspekce práce, a to nejen v oblasti BOZP.*
- *Neprovázaný systém zjišťování a shromažďování potřebných dat v oblasti BOZP, což představuje bariéru pro vytváření účinnějších společných postupů, nastavení regulačních mechanismů apod.*
- *Nedostatek pracovních lékařů, který ohrožuje kvalitu pracovnělékařských služeb. Větší pozornost je třeba věnovat vzdělávání pracovních lékařů.*
- *Absence komplexní koordinované rehabilitace, která by propojila jednotlivé fáze rehabilitačního procesu a umožnila tak snadnější návrat zaměstnanců s poškozením zdraví v důsledku pracovního úrazu zpět do pracovního a společenského života.*
- *Problematická vymahatelnost práv, která se týká délky, složitosti a nejednoznačnosti výsledku soudních sporů, odrazuje často účastníky od uplatňování nároků z pracovního úrazu či nemoci z povolání soudní cestou.*

Příloha č. 2 – Pracovní úrazy a nemoci z povolání

Pracovní úrazy celkem

V rámci Národní politiky BOZP z roku 2008, hlavně v jejích úvodních etapách, se podařilo dosáhnout snížení frekvence pracovních úrazů a tím navázat na předchozí pozitivní trend. Od roku 2008 do roku 2013 počet registrovaných pracovních úrazů významně poklesl o dvě pětiny, avšak poté se změnil trend a mírně, o desetinu, vzrostl do roku 2016. Příčiny nejsou jednoznačné, ale do jisté míry souvisejí s větším počtem pracujících jedinců. Poté počet pracovních úrazů s pracovní neschopností nad 3 dny klesal, po roce 2019 došlo k výraznějšímu poklesu počtu pracovních úrazů až na úroveň v roce 2020, kdy bylo registrováno 35 071 pracovních úrazů. Pokles počtu pracovních úrazů byl ovlivněn pandemií COVID-19, kdy byla velká část provozoven uzavřena nebo byl omezen jejich provoz. V roce 2021 pak došlo k meziročnímu nárůstu na celkem 36 792 pracovních úrazů. V roce 2022 došlo k meziročnímu poklesu na celkem 36 117.

V roce 2023 Státní úřad inspekce práce (SÚIP), spolu s Českým báňským úřadem (ČBÚ), zaevidoval celkem 35 840 pracovních úrazů. Z tohoto počtu bylo 77 smrtelných pracovních úrazů, 732 závažných pracovních úrazů a 35 031 ostatních pracovních úrazů. V porovnání s předchozím rokem 2022, ve kterém bylo zaznamenáno 36 117 pracovních úrazů, došlo v roce 2023 k poklesu o 277 pracovních úrazů. Pokles byl zaznamenán u smrtelných, závažných pracovních úrazů i ostatních pracovních úrazů.

Smrtelné pracovní úrazy

Dle NV č. 201/2010 Sb. o způsobu evidence úrazů, hlášení a zasílání záznamu o úrazu se pro účely hlášení úrazu za smrtelný pracovní úraz počítá ten případ, u něž nastala smrt pojištěnce nejpozději do jednoho roku po vzniku pracovního úrazu. V roce 2023 bylo zaznamenáno celkem 77 smrtelných pracovních úrazů. Z tohoto počtu se jednalo o 74 smrtelných pracovních úrazů zaevidovaných SÚIP a 3 případy smrtelných úrazů zaevidovaných ČBÚ.

Nejvíce smrtelných pracovních úrazů se stalo v hlavním městě Praha (11), Moravskoslezském kraji, Jihočeském kraji a v Ústeckém kraji (po 10). Nejméně smrtelných pracovních úrazů bylo v Karlovarském kraji (1), Pardubickém kraji (2) a v Plzeňském a Středočeském kraji (po 3). V 1 případě se jednalo o smrtelný pracovní úraz, který vznikl během činností vykonávaných v zahraničí.

V roce 2023 byly zaznamenány 4 smrtelné pracovní úrazy žen, přičemž ve všech případech se jednalo o zaměstnankyně v pracovním poměru.

Závažná pracovní úrazovost

V roce 2023 bylo zaznamenáno celkem 732 závažných pracovních úrazů, což ve srovnání s rokem 2022, ve kterém bylo zaznamenáno celkem 797 závažných pracovních úrazů, znamená pokles o 65 případů závažných pracovních úrazů. Z celkového počtu závažných pracovních úrazů se 147 případů týkalo pracovních

úrazů žen. Z celkového počtu závažných pracovních úrazů zaznamenal SÚIP celkem 731 závažných pracovních úrazů a 1 závažný pracovní úraz pak zaznamenal ČBÚ. Nejvíce závažných pracovních úrazů bylo ve Středočeském kraji (97), Jihomoravském kraji (90) a Moravskoslezském kraji (88). Naopak nejméně závažných pracovních úrazů bylo zaznamenáno v Karlovarském kraji (17) a Libereckém kraji (28). V zahraničí vzniklo v roce 2023 celkem 10 závažných pracovních úrazů.

Ostatní pracovní úrazy

V roce 2023 zaevidoval SÚIP a ČBÚ celkem 35 031 ostatních pracovních úrazů. Z tohoto počtu se jednalo o 34 616 případů evidovaných SÚIP a 415 případů evidovaných ČBÚ. Ke 179 ostatním pracovním úrazům došlo v zahraničí. Zaevidováno bylo celkem 12 011 ostatních pracovních úrazů žen.

Pracovní úrazovost v zahraničí

V roce 2023 bylo zaevidováno celkem 190 pracovních úrazů, ke kterým došlo v zahraničí. Z tohoto počtu se jednalo o 1 smrtelný pracovní úraz, 10 závažných pracovních úrazů a 179 ostatních pracovních úrazů. K pracovním úrazům v roce 2023 nejčastěji docházelo na pracovištích v Německu (68), Rakousku (21) a na Slovensku (11).

Z pohledu klasifikace CZ-NACE, tedy z pohledu převažující ekonomické činnosti subjektu, bylo nejvíce pracovních úrazů zaznamenáno v silniční a nákladní dopravě, přičemž nejčastějším zdrojem pracovního úrazu byly motorové a silniční dopravní prostředky, případně manipulace s materiálem, předměty, břemeny a výrobky či pád osob ze schodů, žebříků nebo výstupů. S ohledem na státní příslušnost zaměstnance došlo ke smrtelnému pracovnímu úrazu 1 osoby české státní příslušností. Dále se závažné pracovní úrazy staly u 7 zaměstnanců státní příslušností ČR, 1 zaměstnance se slovenskou státní příslušností, 1 zaměstnance s ukrajinskou státní příslušností a 1 zaměstnance se srbskou státní příslušností. U ostatních pracovních úrazů se jednalo o osoby se státní příslušností ČR (161 úrazů), Slovenska (10 úrazů), Ukrajiny (3 úrazů), Bulharska (1 úraz), Moldavska (1 úraz), Polska (1 úraz), Severní Makedonie (1 úraz), Srbska (1 úraz).

Pracovní úrazovost občanů EU a cizinců

V roce 2023 bylo na území ČR zaznamenáno celkem 2 388 pracovních úrazů zaměstnanců, kteří nebyli občany ČR, což je, ve srovnání v roce 2022, nárůst o 223 pracovních úrazů občanů Evropské unie a cizinců. Z tohoto počtu se jednalo o 16 smrtelných pracovních úrazů, 78 závažných pracovních úrazů a 2 295 ostatních pracovních úrazů.

Ve srovnání s rokem 2023 se jednalo o největší nárůst počtu úrazů u občanů státní příslušnosti Ukrajina, a to z počtu 974 pracovních úrazů v roce 2022 na 1 068 případů pracovních úrazů v roce 2023. V roce 2023 došlo nejčastěji k pracovnímu úrazu občanů státní příslušnosti Ukrajina (1 068 pracovních úrazů, z toho bylo 11 smrtelných, 41 závažných a 1 016 ostatních pracovních úrazů), Slovenské republiky (477 pracovních úrazů, z toho byly 4 smrtelné, 14 závažných a 459 ostatních pracovních

úrazů) a Polska (285 pracovních úrazů, z toho byly 3 závažné a 282 ostatních pracovních úrazů).

Kontrola šetření příčin a okolností vzniku pracovních úrazů

V roce 2023 bylo orgány inspekce práce v oblasti bezpečnosti práce provedeno celkem 8 406 kontrol. Z tohoto počtu se jednalo o 469 kontrol příčin a okolností vzniku pracovních úrazů, přičemž 38 kontrol v souvislosti se smrtelným pracovním úrazem, 427 kontrol závažného pracovního úrazu a 4 kontroly příčin a okolností ostatního pracovního úrazu. Při těchto kontrolách inspektoři odhalili celkem 812 porušení právních předpisů.

Nemoci z povolání

Na rozdíl od pracovních úrazů, které jsou jako celek v kompetenci MPSV, nemoci z povolání vyžadují komplexnější strukturu v rámci státní správy, kdy dochází ke komplementárnímu řešení v kompetenci dvou resortů, MPSV a MZ. Úkolem MPSV je věnovat se prevenci na technické úrovni, a především analýze a řízení rizik vyvolávajících nemoci z povolání a MZ je kompetentní autoritou v oblasti hygieny práce a pracovního lékařství. Efektivní ochrana zdraví s ohledem na nemoci z povolání pak vyžaduje koordinovanou spolupráci a zde se ukazuje, že existuje významný prostor pro její prohloubení.

Profesionální onemocnění se hlásí do Národního registru nemoci z povolání (NRNP) na základě vyhlášky MZ č. 373/2016 Sb., o předávání údajů do Národního zdravotního informačního systému (NZIS), ve znění pozdějších předpisů. Tento předpis stanovuje povinnost předávat údaje do NRNP každému poskytovateli zdravotních služeb, který v souladu s dalšími předpisy uznal nemoc z povolání. Údaje se předávají za každou uznanou nemoc z povolání či ohrožení nemocí z povolání. Následně povinnému hlášení podléhá i stav, kdy tato onemocnění již podmínky pro uznání nesplňují.

V roce 2020 se poprvé objevilo nové infekční onemocnění COVID-19, způsobené koronavirem SARS-CoV-2. Zatímco v roce 2020 bylo do NRNP nahlášeno pouze 150 případů COVID-19, v roce 2021 to bylo 5 369 případů tohoto onemocnění. To způsobilo výrazný růstový zlom ve vývoji celkového počtu uznaných případů nemocí z povolání v ČR. COVID-19 tvořil v roce 2021 téměř 89 % všech uzavřených případů v NRNP. Na druhé straně, již v říjnu 2020 převýšil počet případů COVID-19 mezi zdravotnickým personálem tisíc (k 10. 10. 2020 to bylo 7221 případů) a do konce roku 2021 se celkový počet diagnóz COVID-19 v ČR zvýšil více než 20x. Je tedy více než pravděpodobné, že skutečný počet v zaměstnání infikovaných zdravotníků byl dramaticky vyšší. U nemocí infekčních parazitárních se podle současných předpisů tzv. ohrožení nemocí z povolání nehlásí. Nelze totiž klasifikovat předstupeň nebo nižší stupeň infekční nemoci a buď propukla, nebo ne.

V České republice i v roce 2022 nadále pokračoval nárůst hlášených nemocí z povolání způsobených především kovidovou epidemií. Celkem bylo diagnostikováno 7439 profesionálních onemocnění u 6996 osob (5551 žen a 1445 mužů), z toho bylo 7383 nemocí z povolání a 56 ohrožení nemocí z povolání. Incidence profesionálních onemocnění byla 157,6 případů na 100 tisíc zaměstnanců v civilním sektoru pojištěných nemocensky podle zákona č. 187/2006 Sb., ve znění pozdějších předpisů,

vztaženo k prvnímu pololetí 2022. Rozbor dat ukázal, že u 422 osob byla v průběhu roku hlášena více než jedna nemoc z povolání, ohrožení nemocí z povolání nebo jejich kombinace. Nejčastěji byla diagnostikována kombinace dvou kovidových onemocnění (299 případů) a syndromu karpálního tunelu na pravé a levé ruce, vzniklého při práci s přetěžováním končetin nebo při práci s vibrujícími nástroji (75 případů). U 10 osob byla v průběhu roku 2022 uznána tři profesionální onemocnění, z toho v sedmi případech tato onemocnění vznikla přetěžováním končetin nebo v důsledku působení vibrací a u tří osob bylo diagnostikováno kovidové onemocnění třikrát. Čtyři nemoci z povolání vznikly u 4 osob a pět nemocí z povolání u jedné osoby. Zde šlo o kombinaci různých onemocnění z přetěžování končetin nebo z vibrací přenášených na horní končetiny. Ve srovnání s rokem 2021 (1, 2) vzrostl v roce 2022 celkový počet hlášených profesionálních onemocnění o 1396, tj. o 23 % případů. Incidence profesionálních onemocnění vzrostla o 28,7 případu na 100 tisíc pojištěnců

Praxe naznačuje, že podhodnocena jsou také alergická onemocnění kožní i plicní a nádorová onemocnění v souvislosti s prací. Většina těchto onemocnění dle dlouholetých statistik vzniká na pracovištích nerizikových. Může to být způsobeno nespecifickým klinickým obrazem těchto onemocnění, neznalostí kritérií pro rozpoznání nemoci z povolání, neochotou indikaci nemoci z povolání přijmout (a to včetně lobbistických tlaků) nebo i dlouhou latencí od začátku expozice do vzniku nemoci.

Náklady vyplývající z pracovních úrazů a nemocí z povolání

Náklady a ztráty vyvolané pracovními úrazy a nemocemi z povolání představují nejen výdaje a ztráty vyvolané těmito událostmi v době jejich vzniku, ale i výdaje a náklady nebo ztráty, které v jejich důsledku budou vznikat i v dalších obdobích (výplaty náhrad škod po skončení pracovní neschopnosti, výplaty invalidních, vdovských/vdoveckých a sirotčích důchodů, poskytování úhrad zdravotní péče, případné ztráty na výdělků postižených, v budoucnu nerealizovaný hrubý domácí produkt atd.). Průměrné ztráty takto vyčíslené v ČR se jako suma pohybují kolem 30 milionů Kč na jeden smrtelný úraz.